

Kontraekonomija: eksperimenti anarhističnega gibanja (*)

Sodobno družbo širom sveta zaznamujejo gospodarske, politične in socialne krize, kar je učinek več desetletij trajajočega primata neoliberalnih politik opustošenja. Poleg stopnjevanja družbenih napetosti in rastočega nezaupanja do institucionalnih političnih procesov kot izrazi teh kriz marsikje vznikajo prakse, katerih horizont je preseganje dominantnih vzorcev delovanja, tudi ekonomskih. Referenčna, a ne osamljena primera sta Argentina, ki je po finančnem zlomu decembra 2001 doživela pravo eksplozijo družbenih odgovorov nanj in Grčija, kjer se podobno dogaja v pogojih dolgotrajne politike varčevalnih ukrepov. V obeh primerih so krizne razmere nastale kot posledica »dolgoročnih teženj po uveljavitvi prekarnosti, nižanju že pridobljenih socialnih pravic, strukturni nezaposlenosti in ustvarjanju presežne populacije«¹ v konkretnem lokalnem politično-ekonomskem kontekstu. Te razmere poganjajo »številne boje okoli socialnih pravic, virov in preživetja, ki v svoje središče postavljajo življenje samo«² in jih nekateri opredeljujejo kot boje na terenu socialne reprodukcije oziroma kot politiko reprodukcije .

V Sloveniji je kriza kulminirala v vstajah pozimi 2012–13. Splošno družbeno vrenje so sprožili procesi neoliberalnega pustošenja, ki so globoko povezani s problematikami prekarnosti oziroma prekarizacije, nove revščine in občutnega krčenja socialnih pravic za velik del družbe. Te problematike so ključen teren politike reprodukcije in so v času pred, med in po vstajniški zimi tudi v Sloveniji artikulirane preko pozivov po vzpostavitvi novih mehanizmov zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb, prišli pa so od tistega dela družbe, ki se je zaradi neoliberalnih politik znašel med presežno populacijo in s tem z močno zmanjšanimi možnostmi za zadovoljevanje potreb preko zaposlitve, socialne podpore ali drugih uradnih mehanizmov državne socialne politike. Vstajniško vrenje je s tem, ko je afirmiralo moč in zmožnost ljudi za samoorganizirano delovanje, okrepilo zavest o potrebi po omenjenih novih mehanizmih in s tem politiki reprodukcije odprlo nove možnosti.

Ta tekst je nastal na podlagi obravnave delovanja treh neformalnih samoorganiziranih kolektivov, ki vzpostavljajo prav takšne mehanizme. To so agrarna urbana platforma Zadruga Urbana, Skupnostni investicijski sklad anarhistov (SISA) in avtonomni socialni prostor Jalla Jalla. Vsi omenjeni kolektivi delujejo na področjih, ki so pomembna za tvorjenje in razvoj skupnosti: prehrana, socialni prostor in kultura ter finance in stanovanjska problematika. Prakse vseh

1 Manuela Zechner in Bue Rübner Hansen: *Building Power in a Crisis of Social Reproduction* (2015).

2 Ibid.

kolektivov delno posegajo v polje ekonomije, za vse pa je značilno tudi večletno neprekinjeno delovanje po načelih avtonomije, samoorganizacije, horizontalnosti, solidarnosti, antikapitalizma, antišovinizma in antinacionalizma ter dejavna vpetost v anarhistično gibanje.

Izhodišče tega prispevka so konkretna življenja ljudi, vpetih v anarhistično gibanje in skupnost, ki se okoli njegovih dejavnosti konstituira, in v tisti del njihove ekonomske aktivnosti, ki poteka zunaj formalnega trga dela in mehanizmov državne socialne politike ter je usmerjen v zadovoljevanje nekaterih njihovih osnovnih potreb in sočasno gradnjo politično aktivne skupnosti. V tem prispevku precej ostaja nezapisanega, ta manjko pa v veliki meri izhaja iz političnih potreb odgovornega odnosa do subalternega, razdrobljenega in skritega znanja, ki je vtakano v procese gradnje kontramoci ter iz z njimi povezanimi zahtevami vzdrževanja pogojev kljubovanja.

Anarhistično gibanje, kontraekonomija in gradnja širše skupnosti

Tudi v Sloveniji se je od sredine devetdesetih let razvil tisti del družbe, ki se ga v literaturi različno označuje kot gibanje za globalno pravičnost, avtonomna družbena gibanja, alterglobalizacijsko gibanje, gibanje gibanj. Kot njegov konstitutivni del se je razvijalo tudi anarhistično gibanje,³ ki ima v svetovnem merilu za sabo več kot poldrugo stoletje bogate zgodovinske tradicije, o njegovi kontinuirani organizirani dejavnosti v Sloveniji pa lahko zares govorimo šele v zadnjih dvajsetih letih. Prvenstveno se to gibanje konstituira okoli ideje nekapitalistične, brezrazredne družbe enakosti in solidarnosti ter političnih praks kot so kampanje, protesti, artikulacije, intervencije, sodelovanje v političnih procesih in njihovo organiziranje, pogosto kot del širših političnih koalicij. Njegovi osnovni gradniki so kolektivi, ki svoje delovanje odkrito utemeljujejo na načelih avtonomije, samoorganizacije, horizontalnosti in zagovarjajo antikapitalizem, antišovinizem in antinacionalizem. Četudi je danes anarhistično gibanje razpršeno po vsej Sloveniji, njegovo najbolj stabilno in dejavno vozlišče ostaja Ljubljana.⁴

3 Za razliko od prej omenjenih gibanj je anarhistično gibanje definirano precej ožje, saj se nanaša zgolj na skupine in prakse, ki se eksplicitno označujejo kot take oziroma se eksplicitno umeščajo znotraj anarhizma kot političnega gibanja in tradicije.

4 Nekaj najbolj prepoznavnih anarhističnih kolektivov in z njimi povezanih projektov v Ljubljani: Anarhistična pobuda Ljubljana (APL) je aktivna na številnih področjih in v sedanjih obliki neprekinjeno deluje že več kot deset let ter je članica mreže Federacija za anarhistično organiziranje (FAO). Med drugim je leta 2006 vzpostavila socialni prostor za raziskovanje in razvijanje teorije in prakse anarhističnih gibanj A-Infoshop, s katerim vse od tedaj tudi upravlja. A-Infoshop je večnamenski prostor, kjer med drugim potekajo redni informativni in izobraževalni dogodki, kulturne dejavnosti, v njem deluje knjižnica radikalne politične literature ter redno gosti javno kuhinjo. Črna luknja je kontramedijski (radijski) kolektiv, ki v različnih zasedbah na Radiu Študent deluje od leta 1995. Anarhistka je redno tiskano glasilo anarhističnega gibanja, ki izhaja od leta 2008. Založba in distribucija Acerbic distribution deluje od leta 2010. Tovariških oziroma povezanih kolektivov, ki se eksplicitno ne označujejo za anarhistične, so pa del širše mreže avtonomnega gibanja, pa je v Ljubljani še kar nekaj.

Anarhistično gibanje v Ljubljani se umešča na tisto družbeno in politično obrobje, ki ga bell hooks opredeljuje kot prostor upora in kraj radikalne odprtosti in možnosti. Tej umeščenosti navkljub mu je skozi dolgoletno delovanje uspelo zgraditi določeno prepoznavnost tudi širše v družbi, prvenstveno skozi svojo vpetost v Avtonomni kulturni center Metelkova mesto, Avtonomno tovarno Rog, Radio Študent ter skozi dejavno sodelovanje v večini avtonomnih političnih mobilizacijah zadnjega desetletja, denimo pri antifašistični mobilizaciji leta 2009, v vstajniški zimi 2012–13 in v času začasno povečane odprtosti balkanske migrantske poti jeseni in pozimi 2015–16.

Anarhistično gibanje v Ljubljani ima otipljive posledice tudi za širše avtonomno gibanje, s katerim ga družijo načela antiavtoritarnosti, samoorganizacije in direktne akcije. Kot sestavni del gradnje kontramoci posebno pozornost namenja skupnostni infrastrukturi, denimo socialnim prostorom in medijem, saj je ta nujno potrebna, da bi lahko gibanje skozi daljše časovno obdobje ohranilo in razvijalo svojo zmožnost za politično delovanje, avtonomno od oblasti, političnih strank in nevladnega sektorja. Razvoj in vzdrževanje te infrastrukture zahteva nenehne individualne in kolektivne vloške v obliki časa, osebnega angažmaja in materialnih virov ter predstavlja eno od temeljnih osi delovanja anarhističnega gibanja, skozi katero to realizira strategijo gradnje kontramoci. Slednjo antropolog David Graeber opredeljuje kot niz družbenih institucij, ki so v opoziciji do države in kapitala, med primeri pa navaja samoupravne skupnosti, radikalne delavske sindikate in ljudske milice. Na podoben način koncept kontramoci uporabljajo avtorici in avtor študije o skupnostnih vrtovih v Madridu, za katere se ta nanaša na

način zasedanja mesta v konfliktnem odnosu [inhabiting a conflict], ki ni obseden s konfrontacijo in upošteva, da je gradnja novih družbenih odnosov lahko gesta radikalnega kljubovanja. To sovpada z zgodovinskimi socialističnimi in anarhičnimi težnjami k razvoju pobud in projektov, ki so predvidevali, kakšna bi lahko bila nekapitalistična družba.⁵

Obe opredelitvi se izkažeta za uporabni za obravnavo delovanja anarhističnega gibanja v Ljubljani. Silvia Federici pravi, da »je vzdržno lahko le tisto gibanje, ki postavi v središče reprodukcijo tistih, ki v njem sodelujejo, s čimer transformira protestne shode v momente kolektivne reprodukcije in sodelovanja«⁶. Takšno gibanje pa ne ostane zgolj gibanje, saj skozi geste radikalnega kljubovanja in gradnjo novih družbenih odnosov vznikata tudi neka nova skupnost. Nekje je namreč treba živeti, nekaj je treba jesti. Na voljo moramo imeti čas, prostor, orodja, surovine in druge vire za igro, vzgojo, učenje, razvoj potencialov in ne nazadnje za politične intervencije v družbo. Da bi si vse to

5 José Luis Fernández Casadevante Kois, Nerea Morán in Nuria del Viso: *Madrid's Community Gardens: Where Neighbourhood Counter-Powers Put Down Roots* (2018).

6 Silvia Federici: *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle* (2012).

zagotovili, moramo iz trenutno dominantnih ekonomskih odnosov rekuperirati stanovanja, hrano, znanje, skupna proizvodna sredstva, družabne prostore, kulturne dogodke in njihovo produkcijo, medije, načine njihove distribucije oziroma dostopnost. Moramo skratka ustvariti netržne in nedržavne mehanizme zadovoljevanja družbenih in individualnih potreb in želja. Vse naštetu so izzivi, ki jih postavlja dominanten način proizvodnje, na njih pa se anarhistično gibanje v Ljubljani odziva tudi s politiko reprodukcije, med osnovne gradnike katere sodijo tudi v nadaljevanju obravnavani kolektivi, ki delujejo znotraj polja kontraekonomije.

Številni sodobni avtorji in avtorice, ki se ukvarjajo z ekonomijo, zavračajo premiso o nujnosti kapitalizma in o gospodarski rasti kot osrednjem cilju ekonomske dejavnosti. Ekonomijo razvijajo kot sistem vednosti in praks, katerega cilj je vključujoča, solidarnostna, pogosto tudi nekapitalistična družba. Takšen politični zastavek se odraža v teoretskih konceptih skupnostne ekonomije, solidarnostne ekonomije, neformalne in ljudske ekonomije, participativne ekonomije, če naštejemo vsaj nekatere. V tem duhu dodajamo še en koncept, in sicer kontraekonomijo, ki jo definiramo kot vednost in prakso na področju ekonomske dejavnosti, ki izhaja iz procesov gradnje kontramoči anarhističnega gibanja, njegovih načel in vrednot ter se v svojem delovanju izogiba režimom nadzora, regulacije, razlastitve ter kategorizacije, ki ga družbi vsiljuje državna ali katera druga oblast. Ključni temelj kontraekonomije je troje načel: »naredi sam«, vzajemna pomoč in solidarnost. Prvo preko zmanjševanja stroškov omogoča višjo raven avtonomnega delovanja, drugi dve načeli pa razvoj kompleksne podporne mreže anarhističnih kolektivov, v duhu »vsak po svojih zmožnosti, vsakemu po njegovih potrebah«, onkraj oblastnega pogojevanja. Ta načela delovanja spodbujajo razvoj interne dinamike med kolektivi, kar skupaj z njihovimi načini financiranja vzpostavlja možnost za vzporeden ekonomski sistem in investiranje v vedno nove strukture gibanja. Če po eni strani kontramoč sestavljajo družbene institucije in je po drugi strani povezana z »načinom zasedanja mesta v konfliktnem odnosu,« potem se kontraekonomija nanaša na tiste institucije, ki delujejo v polju ekonomije ter so v konfliktnem odnosu z oblastmi.

Vozlišča gibanja: samoorganizirani kolektivi, njihove prakse, projekti in pobude

Hrana: Zadruga Urbana

V zadnjih letih je vprašanje prehranske samopreskrbe postalo deležno širše javne pozornosti. Tudi znotraj AKC Metelkova, v Ljubljani so se v tem času vzpostavile nekatere na hrano vezane avtonomne pobude: kolektivni vrtovi, veganske večerje, pobuda »Hrana, ne orožje« in alternativna tržnica so se razvile do stopnje, ki pomembno prispeva k zadovoljevanju potrebe po hrani v avtonomni skupnosti. Eno od vozlišč organiziranja teh pobud je Zadruga Urbana, od leta 2010

delujoč neformalni kolektiv, ki je nastal kot rezultat srečanja med izobraževalno platformo APL – Neformalne akademije pankersko-anarhističnega delavstva (NAPAD) – in mednarodne aktivistične skupine Reclaim the Fields⁷. Zadruga Urbana želi okrepiti neposredno povezavo med pridelovalci hrane in končnimi porabniki. S takšnim delovanjem na področju prehranske samopreskrbe odgovarja na čedalje večjo prehransko odvisnost ljudi od k dobičku naravnane živilske industrije, na privatizacijo zemlje in menedžeriranje javnih (pa tudi občinskih in državnih⁸) zemljišč.

Dejavnost Zadruga Urbane je proizvodna, distribucijska, izobraževalna, teoretska, politična in medijska. Kar se neposredne proizvodnje tiče, je Zadruga v preteklosti upravljala s štirimi vrtovi v Ljubljani na različnih lokacijah, od katerih trenutno obstajata še dva. V poročilu kolektiva za sezono 2014 so njegovi člani zapisali:

Slabim vremenskim pogojem navkljub smo uspeli pridelati: krompir, rukolo, motovilec, krešo, črno redkev, korenje [...]. Trije združno kolektivizirani vrtovi so bili deležni kar nekaj urejevalne pozornosti; od košnje, obrezovanja grmovnic, lopatanja, sajenja in sejanja ter obnove konstrukcije teras. [...] Jeseni smo kar nekaj truda vložili v izboljšavo naših obdelovalnih površin z gnojem in dodatno zemljo ter zastirko iz pokošene trave, pepela, žagovine in kartona.

Zadruga Urbana je leta 2014 skupaj s permakulturno pobudo kolektiva Jalle Jalle sodelovala pri vzpostavitvi Skupnostnega vrta Čolnarska⁹. Od leta 2011 soupravlja deset hektarjev veliko kmetijo Trankovec v Slovenskih Goricah¹⁰, kjer člani skrbijo za gozd, visokodebelni sadovnjak z okoli trideset drevesi, gojijo vrtnine, zelišča in poljščine ter jih predelujejo v sok, žganje, marmelado itn. Medtem ko poteka delo na ljubljanskih vrtovih Zadruga po načelu individualnega angažmaja in občasnih organiziranih večjih kolektivnih akcij, se je na kmetiji Trankovec zaradi oddaljenosti od Ljubljane, kjer živi večina članov kolektiva, ter večjega obsega del oblikoval model skupnostnih »vikend akcij«, katerih časovnica je dogovorjena vnaprej, včasih za en mesec, drugič pa kar za celo leto. To omogoča predpriprave in koordinacijo prihoda čim večjega števila ljudi z namenom večje storilnosti. Eden od članov Zadruga je povzel, kako je stopnja in vrsta aktivnosti odvisna od številnih dejavnikov:

7 Mednarodna mreža posameznikov in kolektivov, ki se zavzemajo za ponoven prevzem kontrole nad proizvodnjo hrane in vzpostavljanje alternative kapitalizmu na temeljih sodelovanja, kolektivizma in avtonomije.

8 Obstaja razloček med javno zemljo (ki je lahko tudi privatna – gozd, ploščad pred Maximarketom v Ljubljani itn.) in zasebno zemljo, ki pa je lahko v lasti občine in države, a spada pod drugo zakonodajno kategorijo kot javna (na primer park okoli ljubljanskih Križank, kar je tudi pravna podlaga, da ga med koncerti lahko zapirajo za javnost).

9 Med letoma 2014 in 2016 je Zadruga skupaj z Jallino permakulturno pobudo, ki je med drugim organizirala serijo predavanj »Jalline sonaravne srede« in delavnice na temo permakulturnega vrtnarjenja v Jalli Jalli, ter nekaterimi drugimi posamezniki upravljala skupnostni vrt s površino okoli 200 m² na Veliki čolnarski ulici v Ljubljani.

10 Zadruga Urbana kmetijo soupravlja na pobudo člana mariborskega dela kolektiva, ki jo je prevzel od svojih staršev.

Na kmetiji smo imeli pred tremi leti dve njivi, naslednje leto nič, letos pa imamo eno. Tu je tudi velik sadovnjak in če se ne uspemo organizirati, potem sadja pač ne poberejo [...]. Nekaj sadja si razdelimo, nekaj ga porabimo za žganjekuho, delamo tudi sok in kis in če nam uspe, kaj pripeljemo tudi na alternativno tržnico. Tako včasih pridelamo četr tona krompirja, drugič pa sto litrov jabolčnika. Podobno se dogaja tudi z vrtovi, v obdobju Skupnostnega vrta Čolnarska smo delo na ostalih vrtovih skoraj opustili, saj je šlo za veliko zaplato zemlje v središču mesta z zelo ugodnimi pogoji za vrtičkanje. Tako so se velikokrat ustvarili presežki, ki jih je bilo treba predelati oziroma distribuirati naprej. Pogosto se je presežke dalo za tržnico ali pa podarilo za skupnostne kuhinje – za vegansko večerjo ali za dogodek Hrana, ne orožje.

Zadruga Urbana distribucijske prakse razvija prvenstveno preko rednih mesečnih Alternativnih tržnic na Metelkovi, katerih pobudnica in koordinatorka je. Na tržnici se namesto običajne prakse plačevanja z denarjem spodbujajo prakse razdeljevanja, blagovne menjave in donacij. S tem projektom želijo člani kolektiva okrepiti avtonomno, samoorganizirano in mrežno delovanje na področju izmenjave hrane:

Od ljudi se pričakuje, da prinesejo svoje pridelke in izdelke (zelenjava, vložnine, sadike ...) in vzamejo, kar si želijo. Kar je pri tem pomembno, je, da ne prihaja do primerov, ko bi se kdo počutil oškodovanega. K prisotnosti se spodbuja tudi sodelujoče kmete, ki sicer lahko za svoje pridelke opredelijo želeni prostovoljni prispevek, a je po drugi strani, zaradi njihove prisotnosti, možna tudi menjava. Prostovoljne prispevke običajno dajejo tisti udeleženci tržnice, ki nimajo nič za zamenjati. Praksa tržnice je tudi, da se pridelki razdelijo do zadnjega, zato se hrana pogosto še v večji meri kot menja razdeljuje. Denar igra pri vsem skupaj postransko vlogo, ker je fokus na vzpostavljanju prostora menjave in razdeljevanja dobrin, ustvarjanju srečevališča skupnosti ter odpiranju anarhistične skupnosti širši družbi, saj gre vendarle za javni dogodek. Prostovoljne prispevke s tržnic Zadruga nato investira v nakup orodja ali v kakšne druge dejavnosti.¹¹

Alternativna tržnica od leta 2013 združuje različne pridelovalce in porabnike hrane in je organizirana kot vključevalen, odprt prostor, v katerem se poleg prehranskih izmenjujejo tudi drugi izdelki, denimo rokodelski in kozmetični, redno pa je na tržnici na voljo tudi radikalna politična literatura. Alternativnost tržnice se kaže v tem, da zaradi močne usmeritve v menjava med neposrednimi proizvajalci ne obstaja stroga in trajna delitev med ponudniki in potrošniki, posledično pa njen osrednji mehanizem ni kroženje denarja, temveč krepitev odnosov vzajemne podpore in utrjevanja skupnosti. Dodatno so tržnice tudi pomemben prostor organiziranja, načrtovanja in širjenja mreže zainteresiranih.

Organizacijska načela so osmišljena skozi proces samega delovanja:

11 Kjer ni eksplicitno navedeno drugače, je v zamaknjenem delu besedila navedena izjava člana ali članice obravnavanega kolektiva.

Osnovno orodje organiziranja in odločanja predstavljajo redni sestanki kolektiva, ki ponavadi potekajo v socialnih prostorih in ateljejih na Metelkovi, kjer vsi člani skupaj razpravljamo o predlaganih točkah, konsenzualno oblikujemo sklepe in najdemo odgovorne osebe za njihovo realizacijo. Če se nam zdi potrebno, določimo tudi splošne funkcije, ki krožijo na eno do dve leti – na primer administrator spletnih orodij ali blagajničar. V primeru sodelovanja z drugimi kolektivi, mrežami ali pobudami pa na širše sestanke pošljemo delegate, ki tam zastopajo stališča kolektiva.

Poleg osnovnih dejavnosti pridelave in distribucije hrane Zadruga Urbana organizira informativno-izobraževalne delavnice in predavanja. Člani lastno teorijo razvijajo tudi skozi študijske skupine, v sklopu katerih je nastalo besedilo *(De)institucionalizacija vrtičkarstva*¹², in javne razprave – ena takšnih, na temo hidravličnega drobljenja, je med drugim rezultirala v lastni artikulaciji in oblikovanju širše pobude, ki se je priključila že obstoječemu boju proti hidravličnemu drobljenju v Petišovcih, tj. civilni iniciativi »Ustavimo fracking v Petišovcih«. Iz Zadruge je kot samostojen projekt izšla oddaja o vrtičkanju, okolju in skvotiranju Kilavo Seme, ki je že štiri sezone del rednega programa Radia Študent. Zadruga pa se je poleg tega aktivno udeleževala v Protirasistični fronti brez meja za svobodo sveta¹³ in pri obrambi zasedene Avtonomne tovarne Rog¹⁴.

Člani Zadruge Urbane so hkrati tudi del drugih kolektivov oziroma pobud. Iz pogovorov s člani izhaja, da pri marsikom motivacija za sodelovanje ne temelji na želji po vrtičkanju oziroma individualni samooskrbi, temveč po samoorganiziranem delovanju in večjem povezovanju z avtonomno skupnostjo. Eden od zadružnikov denimo pojasnjuje:

Nihče v kolektivu ne prejema plačila, vendar bi kljub temu le težko govorili o hobijih ali prostovoljstvu, preprosto si skozi lastno aktivnost skupaj z drugimi [v širši avtonomni skupnosti, op. a.] vzpostavljamo boljše pogoje bivanja v vse bolj individualizirani družbi, ki nas sili v čedalje bolj prekerni položaj in na sploh razkraja družbeno tkivo.

Člane Zadruge Urbane torej v pomembnem delu motivira kakovost odnosov, ki jih skozi vrtičkanje in povezane aktivnosti tvorijo z drugimi, njihovi splošni družbeni nazori in težnja po njihovem udeležanju z neposredno intervencijo na ravni vsakdanjega življenja.

Iz opisane prakse Zadruge Urbane je razvidno, na kakšen način politično ozaveščeni kolektivi predstavljajo temeljne institucije kontramoči. Po eni strani predstavljajo osnovo za lansiranje

12 V njem kolektiv problematizira uveljavljene »zelene« politike v mestih in agitira za avtonomen, samoorganiziran pristop.

13 Koalicija Protirasistična fronta brez meja je bila vzpostavljena kot odgovor na porast fašizma in militarizacije ter nehumanega kriznega menedžmenta z migranti v času tako imenovanega balkanskega koridorja.

14 Podobno kot Metelkova tudi Avtonomna tovarna Rog deluje v zaskvotiranem kompleksu. Junija 2016 ga je poskušala občina izprazniti, a je pri tem naletela na množičen odpor.

različnih pobud oziroma projektov, ki odpirajo prostor za širjenje praks skupnosti in delovanja na novih področjih, kar je ključnega pomena za razvoj in krepitev gibanja, po drugi strani pa sodelovanje med kolektivi sploh omogoča gradnjo kompleksnejše avtonomne skupnosti, ki je sposobna odgovarjati na zahtevnejše potrebe in želje.

Kontraekonomija se v delovanju Zadruga Urbane odraža v razviti proizvodni in distribucijski dejavnosti na področju zadovoljevanja osnovnih človekovih potreb, jasni in stalni politični drži ter zavezanosti njenih članov h gradnji skupnosti solidarnosti in vzajemne pomoči. To pa ne pomeni, da je Zadruga povsem ločena od prevladujoče ekonomije in njenega denarnega toka. Kljub prizadevanjem za nemonetarno delovanje po načelu »naredi sam«, je namreč občasno vendarle treba uporabljati tudi denar, denimo ko gre za investicije v proizvodna sredstva ali prispevanje v sistem skupnostne vzajemne pomoči:

Investirali smo na primer v lonec za žganjekuho, semena, gradbeni material itn., prispevamo za stroške souporabe prostora in ostale infrastrukture, ki jih Zadrugi na voljo dajejo drugi kolektivi na Metelkovi. Zadruga po svojih močeh in politični presoji zbrana sredstva tudi donira naprej. Tako smo med drugim donirali Protirasistični fronti in za stroške kazni v tovarni Rog. Občasno se vzpostavi želja po tiskani izdaji kakšnega besedila ali plakata. Skupaj z anarhistično založbo Acerbic distribution smo izdali knjižico *(De)institucionalizacija vrtičkarstva*, velikokrat pa se sredstva namenijo tudi za potne stroške na kmetijo. Eno od naših vodil je namreč, da finance ne smejo biti ovira za sodelovanje.

Poleg že omenjenih prostovoljnih prispevkov uporabnikov alternativne tržnice obstajajo tudi drugi načini, na katere denar priteka v Zadrugo. O njih spregovori eden od zadružnikov: »V sklad redno prispeva tudi radijska oddaja Kilavo Seme, saj za njeno ustvarjanje Radio Študent izplačuje skromen honorar, sicer pa občasno organiziramo benefit dogodke, na katerih zbiramo prostovoljne prispevke v šengenski kuhinji na Metelkovi.«

Skozi različne dejavnosti kolektiva se odraža koherentna kontraekonomska praksa: preko mikropraks samopreskrbne ekonomije, vzpostavitve vozlišč alternativne distribucije dobrin in mrežnega delovanja ter vzpostavitve svojega finančnega sklada je kolektiv uspel razviti stabilno ekonomsko strukturo, izhajajočo iz temeljnih anarhističnih načel delovanja. Specifični ekonomski odnosi se odražajo tudi v solidarnosti znotraj avtonomne skupnosti ter dojemanju posameznikovega dela kot svobodne aktivnosti z namenom neposrednega poseganja v okolje v skladu s svojimi vizijami, pri tem pa se kolektiv zaveda dejstva, da ga takšna praksa v družbi postavlja v opozicijo proti državnim in kapitalističnim interesom.

Samoorganizirani finančni sklad: SISA

Skupnostni investicijski sklad anarhistov (SISA) je bil ustanovljen leta 2014. Pobuda zanj je prišla iz dela anarhističnega gibanja, ki se je do tedaj že več let ukvarjal z vprašanjem, kako na skupnostni način reševati lastne bivanjske pogoje, nato pa se je osredotočil na proučevanje možnosti nakupa večje hiše za skupno življenje. Kolektiv deluje na dveh področjih. V okviru realnih zmožnosti njegovi člani poskušajo reševati stanovanjsko problematiko z načini upravljanja lastnih ali najetih nepremičnin: z vzpostavljanjem stanovanjskih skupnosti, z mehanizmi recipročnih nadomestil namesto tržnih najemnin (v primeru lastniških nepremičnin) in z vzpostavljanjem vzajemnih fondov ter deljenjem dobrin v stanovanjskih skupnostih. Poleg tega pa člani preko sklada vzpostavljajo laboratorij za raziskovanje finančnih mehanizmov kontraekonomije, od katerega si v prihodnje obetajo praktične učinke.

Osnovna dejavnost kolektiva je varčevanje, hranjenje in posojanje denarja, njegov osrednji dolgoročni namen pa organiziranje teh finančnih sredstev na način, ki bi omogočil nakup hiše, s katero bi člani (ali vsaj del njih) kolektivno naslovili svoje stanovanjske potrebe. Za čas, ko ta dolgoročni cilj ostaja v nedoločeni prihodnosti, pa je sklad zamišljen kot orodje za finančno podporo projektom, ki bi po presoji njegovih članov okrepili anarhistično gibanje. Najbolj običajni primeri potreb, ki jih SISA naslavlja, so tisti, ki nastanejo takrat, ko želi nek kolektiv vzpostaviti nov prostor ali izpeljati drug večji projekt, saj lahko stroški dosežejo tudi več tisoč evrov. Treba je denimo kupiti peč ali projektor, zgraditi steno ali pa izdati knjigo, kolektiv, ki si tega želi, pa nima na voljo dovolj finančnih sredstev.

Ideja o ustanovitvi takšnega sklada izhaja iz spoznanja, da kot prekerni posamezniki, tudi če bi želeli, ne moremo dostopati do posojil, tudi ko gre za manjše zneske, ali pa imajo ta oderuško obrestno mero. Zelo preprosta rešitev tega problema je bila skupna hramba denarja, tako da gre pri projektu v resnici le za skupno varčevanje. Če vsak posameznik prispeva nekaj denarja v skupnostni sklad, lahko ta posameznikova dokaj nepomembna vsota postane relevantna in omogoča izpeljavo projektov, ki bi si jih bilo prej, zaradi umanjkanja osnovnih sredstev, nemogoče predstavljati. Tako že sama gesta skupnega sklada omogoča razmišljanje o, s finančnega vidika, zahtevnejših projektih.

Kolektiv je zgradil precej razdelan model delovanja, ki temelji na jasnih anarhističnih načelih in vrednotah. S skladom upravlja na horizontalen, samoorganiziran in avtonomen način, v katerega člani vlagajo svoja finančna sredstva. Vsi člani, ne glede na višino svojega vložka, so pri soodločanju enakovredni, za vse odločitve v zvezi z denarjem, vključno s sprejemom novega člana ali vložka, pa je potreben konsenz. Poleg klasičnih anarhističnih načel organiziranja je ključno še načelo učenja (priznavajo, da nimajo izkušenj s takšnimi projekti), rasti (članstva in števila

projektov) in formalizacije (pri čemer birokratske postopke delovanja razumejo kot uporabno orodje za nehierarhično, samoorganizirano prakso, ki omogoča transparentno sodelovanje vseh v skupnih zadevah). Ključna usmeritev, po kateri se sklad razlikuje od klasičnih finančnih institucij, je, da »denar ni sredstvo za ustvarjanje dobička, osebni zaslužek ali finančne igre, katerih namen je delati denar iz denarja«. Za potrebe preglednosti delovanja sklada kolektiv med svojimi člani izbere upravno skupino, ki izvaja dogovorjene aktivnosti. V sklad lahko vlagajo člani, podporniki in drugi kolektivi, vendar podporniki in kolektivi ne sodelujejo pri odločanju, lahko pa podporniki kadarkoli postanejo člani. Donacije so dobrodošel izraz podpore in jih lahko prispevajo posamezniki ali kolektivi, lahko jih prinesejo uspešno zaključeni projekti ali pa jih SISA zbere na benefit dogodkih - vsaka od teh oblik prispeva k večanju skupne denarne mase sklada. Vsak član ima možnost, da kadarkoli iz sklada vzame vsa sredstva, ki jih je vanj vložil.

Najlaže vlogo sklada ponazorimo s primerom. V času nastajanja tega prispevka se je na sklad obrnil kolektiv založbe Acerbic distribution s predlogom za zagon knjižne zbirke, ki bi bila posvečena sodobni zgodovini anarhističnega gibanja v Sloveniji, za kar bi potreboval finančno podporo. SISA je v projektu prepoznala doprinos k anarhističnemu gibanju; prav tako kolektiv založbe že razpolaga z besedili, ki bi jih želel izdati, obvlada proizvodni proces, ima dostop do tiskarne, ki deluje po načelu vzajemne pomoči, predvsem pa ima vzpostavljene stabilne mehanizme financiranja. A za zagon projekta potrebuje nekaj tisoč evrov, od katerih bi za dve tretjini zneska zaprosil sklad SISA. V skladu s predlogom bi se založba zavezala, da v dogovorjenem roku (predlog je bil 30 mesecev) denar vrne. Založba bi denar za vračilo pridobila z namenskim odvajanjem dela donacij, ki jih prejema znotraj rednih dejavnosti distribucije radikalne politične literature. Oblikovanje končnega načrta (ki vključuje konkretizacijo zneskov, določitev frekvence vračil in varovalnih mehanizmov za primer, da se pojavijo težave z realizacijo finančnih zavez), je stvar procesa znotraj sklada, ki se mora zaključiti s konsenzualno odločitvijo vseh članov. Projekt bi znotraj upravne skupine sklada dobil svojega odgovornega člana, ki bi spremljal izpolnjevanje dogovorov in zaznaval morebitne težave. Če bi se izkazalo, da založba svojih zavez ne bi mogla izpolniti, bi bili vsi člani kolektiva SISA zavezani, da izgubljena sredstva zagotovijo z dodatnim angažmajem. Projekti sklada namreč temeljijo na zaupanju, podrobni razdelavi celotnega projekta, formalizaciji ter individualni odgovornosti vseh sodelujočih. Projekt zaenkrat ostaja v presoji, v čemer pa člani kolektiva ne vidijo problema, saj jim je bolj kot hitenje pomembna uspešnost projekta, ki naj okrepi založbo, sklad in celotno anarhistično gibanje.

Že sedaj pa člani kolektiva razvijajo tudi alternativne modele sobivanja. Eden od primerov, kjer v stanovanju živi več članov kolektiva, je v širšem središču Ljubljane:

Ker je stanovanje preko družinskih članov prešlo v last enega od sstanovalcev, najemnine ne plačujemo, namesto tega vlagamo v skupni sklad, namenjen pokrivanju tekočih stroškov stanovanja, v rezervni sklad, namenjen investicijam v vzdrževanje stanovanja, in v sklad za skupne stroške – v našem primeru za hrano, internet, naročnino za časopis in podobno, prav tako si iz njega pokrivamo stroške zdravstvenega zavarovanja. Hrana je skupna, vsi pa skrbimo tudi za gospodinjstvo (kuhanje, pospravljanje). Zneski so sicer dogovorjeni vnaprej, a so dopustna tudi odstopanja po načelu solidarnosti, pri čemer so ostali sstanovalci delno razbremenjeni tudi s pomočjo denarja, ki se nabira v skladu za skupne stroške. Imamo mesečne sestanke, na katerih predebatiramo, kaj je za postoriti, ter si razdelimo delo.

Ena od praks članov kolektiva SISA je tudi, da zaradi želje po življenju v skupnosti svoja (manjša) stanovanja oddajajo tistim članom, ki jim tak način bolj ustreza, a od njih namesto najemnine prejemajo recipročno nadomestilo za plačilo stroškov tam, kjer živijo, in amortizacijo lastniškega stanovanja. Ti zneski so občutno nižji od višine tržne najemnine.

V prispevek je sklad vključen predvsem zato, ker gre za strukturiran kolektiv z dolgoročno vizijo na področju kontraekonomije. Tako kot ostala dva kolektiva je izšel iz konkretnih potreb politično angažiranih posameznikov, v tem primeru potrebe po stanovanju in zagotavljanju vzdržne finančne podpore za aktivnosti kolektivov, katerih člani so. Četudi zaenkrat majhen po obsegu, sklad po mnenju kolektiva predstavlja povsem realno orodje, za katerega pa se bo šele v prihodnje pokazalo, koliko ga je avtonomno gibanje zmožno uporabiti.

Avtonomni socialni prostor: Jalla Jalla

Prostori srečevanja in druženja so ključnega pomena za vsako gibanje in z njim povezano skupnost. Eden od teh je tudi avtonomen socialni prostor Jalla Jalla z razgibanimi kontrakturnimi dejavnostmi¹⁵, ki deluje v okviru Metelkove. Kolektiv, ki z njim upravlja, je vreden posebne pozornosti zato, ker je v zadnjih letih vzpostavil zanimiv model delovanja, ki temelji na kolektivnem upravljanju prostora in usmeritvi v kontraekonomijo.

Kolektiv Jalla Jalla deluje v stavbi, ki je bila leta 2004 zgrajena na Metelkovi. Današnji kolektiv se je po odhodu »prve generacije« uporabnikov¹⁶ leta 2012 reorganiziral – odgovornost upravljanja je razširil in razpršil med vse člane in danes deluje kot samoorganizirana zadruga z okoli petnajst člani. Kolektiv deluje horizontalno na podlagi načel kolektivne in individualne odgovornosti, horizontalnosti in avtonomije, glavno vlogo pri samoupravljanju pa imajo redni tedenski sestanki,

¹⁵ Koncept kontrakture izhaja iz teorije kontramoci in zajema razvoj ter širjenje alternativnega delovanja na področju kulture, ki ni podvržen sistemu vrednot in norm dominantne družbe.

¹⁶ Besedo uporabnik v AKC Metelkova uporabljajo za posameznike, ki za svoje redno delovanje (umetniško, rokodelsko, politično, kulturno itn.) uporabljajo infrastrukturo v AKC Metelkova.

kjer se odločitve sprejemajo konsenzualno. Osnovna dejavnost Jalle Jalle je dnevno odpiranje javnega prostora, skrb za njegovo delovanje ter organizacija izobraževalnih, ustvarjalnih in rokodelskih delavnic (npr. šivanje, učenje francoščine, risanje itn.), filmskih projekcij, razstav in koncertov ter redna tedenska javna kuhinja »Hrana, ne orožje«¹⁷. Leta 2015 je kolektiv vzpostavil tudi mehanično delavnico, o kateri več v nadaljevanju.

Kolektiv mora kot upravljalec fizičnega prostora vzdrževati infrastrukturo in vlagati v svoje dejavnosti, upoštevati pa mora tudi druge okoliščine:

Plačati je treba elektriko, vodo, odvoz smeti, poskrbeti za ogrevanje, prispevati v skupnostni sklad Metelkove, najti je treba načine za financiranje dejavnosti, materialov in še kaj. Glede na to, da Jalla Jalla nima komercialne dejavnosti in da ne dobiva subvencij iz javnih sredstev, morajo biti vsa sredstva pridobljena skozi različne oblike donacij, tudi finančnih. Tisto, kar omogoča, da se Jalla Jalla kot fizični prostor reproducira, je stalen dotok donacij, njihov vir pa je skupnost, ki soustvarja dejavnosti oziroma v njih sodeluje ter jih tudi materialno podpira.

Jalla Jalla je v letih svoje vpetosti v skupnost Metelkove in širše avtonomno gibanje skupaj z drugimi kolektivi razvila zapleteno mrežo recipročnih odnosov vzajemne pomoči in solidarnosti, kar je osnova in bistveni sestavni del okoli nje razvijajoče se kontraekonomije. Jalla Jalla brezplačno organizira dogodke, delavnice in benefit dogodke ali pa nudi prostor zanje drugim. Vsi ti dogodki se financirajo preko prostovoljnih prispevkov obiskovalcev ter vzajemne pomoči tovariških kolektivov v obliki izposoje opreme, nudenja prenočišča, deljene uporabe kuhinje itn. Usmeritev Jalle Jalle v zvezi s koncertno dejavnostjo pojasni član kolektiva:

Nastopajoči bendi niso proizvod, namenjen konzumaciji, ampak so del kontrakturnega gibanja, kjer ne gre za tržno logiko, po kateri na poti do komercialnega uspeha nekaj časa igraš tudi za male zneske v »naredi sam« prizoriščih. Nasprotno, gre za promoviranje takšnega načina delovanja na sploh, kjer izvajalci, prostor in obiskovalci po svojih močeh prispevajo k razvoju in obstoju neke kulturne prakse. Tako uspešnost tovrstnih dogodkov ni odvisna le od všečnosti benda ali popularnosti prostora, ampak od širše skupnosti in prepoznavne pomembnosti podpiranja tovrstnih dogodkov.

K razvoju kontrakulture, enem ključnih področij Jallinega delovanja, po svojih zmožnostih pripomorejo ostali uporabniki in kolektivi. Izvajalcem dogodkov, ki gostujejo v Jalli Jalli, pogosto prenočišče nudijo drugi prostori na Metelkovi, kar velja tudi za kuhinjo, kjer Jalla Jalla kuha za glasbene skupine in dogodke »Hrana, ne orožje«. V zameno Jalla Jalla tem prostorom donira drva, izposoja orodje ter sodeluje pri dejavnostih drugih kolektivov, denimo pri alternativnih tržnicah

¹⁷ Redna tedenska veganska javna kuhinja hkrati z brezplačnim razdeljevanjem hrane promovira boj proti militarizaciji in mesni industriji.

Zadruga Urbane, ki je bila tudi sicer partner Jalle Jalle pri že omenjenih »Jallinih sonaravnih sredah«.

Kolektiv Jalle Jalle je skozi leta delovanja pridobil številna orodja za gradbena in vzdrževalna dela, ki so po načelu odgovorne rabe na voljo tudi avtonomni skupnosti. Z namenom krepitev delovanja po načelu »naredi sam« je Jalla Jalla leta 2015 zraven obstoječega zgradila novo poslopje, v katerem je vzpostavila mehanično delavnico, ki je postala dodatno vozlišče kontraekonomije. V njej lahko med drugim kdorkoli v času sezone vsaj dvakrat na teden pod mentorskim očesom uporablja orodje in sestavne dele za servisiranje svojega kolesa. Kolesa ne pripelješ k serviserju, ampak v samoorganizirano delavnico, ga popraviš sam, na voljo so ti orodje, materiali in znanje - tudi tu delo poteka na podlagi entuziazma posameznikov in prostovoljnih prispevkov - stroške pa dodatno znižuje recikliranje kolesarskih delov. To omogoča izstop iz običajnih ekonomskih praks v družbi in krepi avtonomen način življenja sodelujočih.

Za politično ozaveščene in aktivne kolektive je značilno, da s svojimi dejavnostmi posegajo tudi na področja širših družbenih problematik. Tako je kolektiv Jalle leta 2016 na sebi lasten način aktivno prispeval k širokem družbenem angažmaju za vključitev migrantov v družbo. Z delovno skupino Protirasistične fronte za vključevanje migrantk je soorganiziral delavnice popravila koles, ki so bile posebej namenjene migrantkam, ki so tedaj živele v ljubljanskem azilnem domu. Poziv k solidarnostnemu prispevanju (tudi nevoznih) koles je naletel na dober odziv, saj se je za potrebe migrantov zbralo preko 50 koles, od katerih je bilo okoli 20 predanih za potrebe migrantk, ki so se jih pred tem tudi naučile popravljati. Delavnice so izhajale iz teze delovne skupine, da je eden od dejavnikov reproduciranja marginalizacije migrantov, še posebej žensk, otežena mobilnost, saj je azilni dom lociran na skrajnem obrobju mesta. Jalla Jalla je s konkretno podporo sestrski pobudi, s katero jo družijo odnos politične afinitete, omogočila relativno uspešen poskus interveniranja v patriarhalne družbene vzorce in prispevala k naporom za opolnomočenje določene ranljive skupine ljudi.

Člani kolektiva razumejo celotno Metelkovo kot del svoje, metelkove skupnosti in s svojim delovanjem na različnih ravneh tudi sooblikujejo njeno vizijo. Poleg sodelovanja na rednih mesečnih forumih, ki so osnovno politično telo Metelkove, torej prostor razprave in odločanja, vlaga tudi v skupnostne infrastrukturne projekte, kot je na primer postavitve novih javnih sanitarij, namenjenih vsem uporabnikom in obiskovalcem. Svojo jasno politično držo člani kolektiva med drugim izražajo tudi s sodelovanjem v širših družbenih mobilizacijah, jih podpirajo s svojo

prisotnostjo in donacijami v obliki propagandnih materialov ali s sredstvi za plačilo kazni, ki jih je zaradi svoje politične dejavnosti deležno anarhistično gibanje.

Nazoren primer sovpadanja kontrakulturne in kontraekonomske dejavnosti anarhističnega in širšega avtonomnega gibanja z namenom gradnje njegove kontramoci so večji politični skupnostni projekti. Takšen primer je Antifafest¹⁸, ki je aprila 2017 v dveh dneh povezal dejavnosti več pobud kot so Anarhistična pobuda Ljubljana, Študentsko društvo Iskra, galerija Alkatraz, samonikli prireditveni prostor Gromka, feministični pevski zbor Zborke in Zadruga Urbana, izpeljan pa je bil na osnovi prostovoljnega angažmaja in donacij za pokritje stroškov. Namen tega dogodka ni bil le utrditi antifašistično pozicijo anarhističnega gibanja, ampak tudi kolektivov onkraj njega, saj je bila posebna pozornost posvečena sodelovanju s skupinami, ki morda niso del anarhističnega gibanja, a delijo njegove vrednote. Dogodek je bil promoviran v četrtni skupnosti, v Ljubljani in širši regiji – preko letakov, plakatov in vabil na sorodnih javnih dogodkih, kar ponovno kaže na željo po intervenciji v širšo družbo.

Manj viden vidik pristopa »naredi sam«, ki pa je ključen za kontraekonomijo in izstop iz dominantne tržne ekonomije, je deljenje oziroma prenos znanja. Skupnost je zmožna samoorganizirano izpeljati zahtevnejše projekte tudi zaradi znanj, ki jih posamezniki doprinesejo in delijo z drugimi, na primer znanje iz statike in gradbeništva, mizarsko, elektroinštalacijsko, vodovodno, mehanično znanje, krovstvo itn.

Od preživetja do gradnje kontramoci

Ključ do razumevanja razsežnosti in s tem pomena obstoječih praks kontraekonomije nudi pogled s stališča vsakdanjega življenja konkretnega člana skupnosti:

Če skušam skozi diskurz dominantne družbe ovrednotiti pridobitve, izhajajoče iz skupnostne ekonomije, lahko rečem takole: dvakrat tedensko kosim zunaj, redno hodim na koncerte in razstave, na voljo imam skupnostni avto, dvakrat tedensko obiskujem treninge borilnih veščin, na tržnici nabere hrane za dva dni, v boljših obdobjih pa tudi za en teden. Po deveti uri zvečer mi ni treba piti dragega piva v barih, ker vem, da so za njegovo nabavo poskrbeli že prijatelji, ki mi pomagajo tudi pri popravilih kolesa, elektroinštalacij, računalnika in podobno. Če k temu dodam še vse ugodnosti, ki izvirajo iz stanovanjske skupnosti, se tega kar nabere, kljub prostovoljnemu prispevku, saj se pogosto zgodi, da ne prispevam, če nimam, oziroma se pridem recimo na koncert samo podružiti, spet drugič pa prispevam znatnejšo donacijo, še posebej, če bi rad kaj posebej podprl. Letni prihranek glede na stroške življenja v širšem središču Ljubljane, bi, če zaokrožim navzdol, ocenil na okoli dva tisoč evrov, kar v prekerni situaciji, kjer si skušam zagotoviti pet sto evrov dohodkov mesečno, predstavlja kar relevantno vsoto.

¹⁸ Tradicionalni antifašistični festival, ki ga je leta 2017 koordiniral kolektiv Jalla Jalla.

Tovrstna poročila, skozi katera se pogosto ponavlja tema dostopa do določenih dejavnosti in dobrin na podlagi lastne vpletenosti v anarhistično gibanje, potrjujejo finančne učinke delovanja obravnavanih kolektivov. Ti so dveh vrst: na individualni ravni pomenijo nemonetiziran dostop do virov, ki so potrebni za življenje posameznika in skupnosti, s čimer se znižujejo življenjski stroški, povečuje socialna varnost in dviga kakovost življenja. Na ravni gibanja pa lajšajo dostop do različnih virov in sredstev izven programa javnih subvencij in tržne dejavnosti, ki ga omogočajo razvite avtonomne dejavnosti in strukture gibanja. Te omogočajo tudi nadaljnja vlaganja v razvoj dejavnosti in struktur na podlagi potreb in želja tistih, ki so vanje vključeni, ne pa na podlagi političnih interesov državnih struktur ali profitne logike kapitala.

Poleg finančnih učinkov ima kontraekonomsko delovanje vseh treh kolektivov še dve bistveni značilnosti, zaradi katerih imajo pomembno vlogo znotraj razvejanih procesov gradnje kontramoci anarhističnega in širšega avtonomnega gibanja. Prvič, vsak od kolektivov vlaga v številne pobude in projekte drugih kolektivov. Povsem običajno je, da kolektivi drug drugega podpirajo, včasih tudi finančno, ter s tem krepijo celotno anarhistično gibanje in njegove raznolike dejavnosti: Jalla Jalla in Zadruga Urbana donirata A-infoshopu, kolektiv Festivala za svobodo svetov¹⁹ donira v sklad SISA, A-infoshop finančno podpre vzpostavitev telovadnice v Rogu²⁰; Zadruga Urbana uporabi Jallo Jallo za sestanke, pristopi k njeni pobudi za izgradnjo skupnostnega vrta na Čolnarski in omogoča rabo svojega orodja. Prikaz sistema tovrstnih odnosov bi lahko nadaljevali z dodajanjem ostalih povezav med posameznimi kolektivi. To priča o obstoju kompleksnega ekosistema anarhističnega gibanja, sestavljenega iz številnih avtonomnih kolektivov, ki z dejavnostmi svojih članov zadovoljujejo nekatere osnovne potrebe in želje posameznikov preko mehanizmov, ki so jih zgradili sami in se izmikajo nadzoru oblasti. Ti kolektivi so družbene institucije, ki so postavljene v opozicijo do države in kapitala.

Druga bistvena značilnost kolektivov anarhističnega gibanja je njihova političnost. Ta je vezivo, ki posamične kolektive in njihove mnogotere dejavnosti povezuje v skupen politični prostor, zaradi katerega je anarhistično gibanje zmožno sodelovanja v zahtevnejših oziroma obširnejših intervencijah s konkretnimi družbenimi učinki. Političnost je konstitutivni del omenjenih kolektivov in ne dodatek, slučajen pojav ali izraz osebne preference. Veganska večerja v skvotu ni nikoli samo večerja, temveč je zgolj eden od mehanizmov izvajanja politike odnosa do prostora, preko katerega se v dolgoročnem političnem procesu gradnje kontramoci poraja skupnost s svojo kontrakulturo in

19 Festival za svobodo svetov je bila *ad hoc* pobuda, ki je leta 2009 po antifašistični manifestaciji »Za svobodo sveta« organizirala festival.

20 Telovadnica Rog je eden od vzpostavljenih prostorov znotraj Avtonomne tovarne Rog, namenjena športnim aktivnostim.

kontraekonomijo. Na tej točki se velja spomniti analize Manuele Zechner in Bue Rübner Hansena o politiki reprodukcije gibanja *piqueteros* iz Argentine:

Načini, na katere skupnosti *piqueterosov* v Argentini združujejo svoj boj proti državi z izgradnjo kolektivne infrastrukture, na primer z izgradnjo skupnostnih vrtov, zdravstvenih centrov in socialnih prostorov, so omogočili nastanek močnih podpornih mrež. Te mreže so gosto tkane iz niti formalnih in neformalnih odnosov, kar jim omogoča vzpostavitev relativno obsežnih sistemov socialnega skrbstva in osebnih vezi. V kolektivni spomin sodelujočih v teh mrežah je vpisan boj za enakost, saj je ta izkušnja pomembno skupnostno vezivo.²¹

Tako kot *piqueterosi* v Argentini tudi anarhistično gibanje v Sloveniji gradi lastno infrastrukturo, tke mreže vzajemne pomoči, vse skupaj pa poganja jasna politična zavest.

V Sloveniji se po množičnosti praks ne moremo primerjati s kooperativami v Kolumbiji, ki se denimo ukvarjajo z zbiranjem in predelavo odpadkov, ali z *Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (MST)* v Braziliji itn., kjer je v strukturo neformalne oziroma ljudske ekonomije vpetih veliko število ljudi, ki so od nje tudi dnevno odvisni. Vendar so te prakse s stališča vsakdanjega življenja tistih, ki so del njih, pomembne, četudi ostajajo obrobne s stališča družbe nasploh. Oziroma kot pravita Santos in Rodríguez-Garavito v svojem premisleku o alternativah neoliberalni globalizaciji:

Alternative, ki so nam na voljo, implicirajo postopne spremembe, ki peljejo k ustvarjanju prostorov solidarnosti znotraj ali na robovih globalnega kapitalizma. Takšne alternative v temeljih spreminjajo življenjske pogoje posameznikov, ki so vanje vključeni. [...] Če uspešnost alternativ ocenjujemo zgolj po njihovi zmožnosti, da hitro dosežejo radikalno transformacijo in popolnoma zamenjajo obstoječo ekonomsko in politično ureditev, potem nobena od alternativ, o katerih je tu govora, nima smisla.²²

Santos in Rodríguez-Garavito opozarjata na to, da z uporabo orodij dominantne ekonomije ni težko pokazati, da so vsi ti eksperimenti zgolj kaplja v morje, imajo pa vendarle izjemno velik pomen za družbo zaradi njihove utemeljenosti na realnih potrebah in vpetosti v konkretne in odprte politične procese, ki so usmerjeni v prihodnost. Skozi te eksperimente se namreč ljudje, ki v shemah dominantne ekonomije in politike morda sploh niso zastopani, konstituirajo kot politični subjekti. Ozaveščenost, ukoreninjenost v vsakdanja življenja dejanskih ljudi ter nenehen kolektivni proces raziskovanja je tisto, kar te eksperimente, četudi potekajo na obrobju, dela pomembne za družbo nasploh.

21 Manuela Zechner in Bue Rübner Hansen: *Building Power in a Crisis of Social Reproduction* (2015).

22 Boaventura de Sousa Santos in César A. Rodríguez-Garavito: Introduction. *Expending the Economic Canon and Searching for Alternatives to Neoliberal Globalization* (2006).

Kontraekonomija kot oblika politike reprodukcije ima zaenkrat v Sloveniji relativno skromne razsežnosti, vendar njenega pomena ne gre podcenjevati. Že sedaj obstoječa skupnostna infrastruktura anarhističnega in avtonomnega gibanja s svojimi socialnimi centri, skvoti, infoshopi, zadrugami, stanovanji, kuhinjami, vrtovi, kmetijami, delavnicami, telovadnicami, knjižnicami in ostalimi kulturnimi prizorišči zagotavlja plodna tla za vzgajanje in ohranjanje radikalnih teorij in praks ter s tem nadaljnji razvoj kontramoči. Glede na to, da anarhistično gibanje deluje v družbi, ki je podvržena poskusom vzpostavitve režimov nadzora, regulacije, razlastitve ter kategorizacije, bo njegova prihodnost odvisna tudi od uspešnega zoperstavljanja le-tem. Naj gre za skupnostni vrt, dostopno stanovanje ali avtonomne prostore, želja po tvorjenju vključujoče in politično aktivne skupnosti v praksi pogosto pomeni boj za drugačno družbo, v tem boju pa brez močnih institucij kontramoči ni mogoče dolgo vztrajati.

* Tekst *Kontraekonomija: eksperimenti anarhističnega gibanja* je izvirno nastal kot članek za tematsko številko Časopisa za kritiko znanosti o solidarnostnih ekonomijah. V njej je maja 2018 izšel pod naslovom *Solidarnostna ekonomija kot kontraekonomija: potenciali anarhističnega gibanja v Ljubljani* (številka 271, str. 296-317, 2018). Za potrebe izdaje pri Acerbic distribution smo izvirno besedilo nekoliko prilagodili. Večino referenc smo umaknili, ohranili smo jih le pri neposrednih citatih. Umaknili smo večino dela o metodologiji, dodali pa smo tudi dve daljši pričevanji. Gledano v celoti, so spremembe minimalne in ne posegajo v vsebino, zanje pa smo se odločili z namenom, da z izpustitvijo akademskih formalnosti olajšamo branje. Radovednim bralcem in bralkam, ki jih zanimajo reference oziroma viri, toplo priporočamo, da se obrnejo na verzijo teksta, ki je objavljena v ČKZ.

Ne glede na manjše prilagoditve besedilo še vedno nosi prepoznaven odtis »akademskosti«. Temu navkljub se izdajatelji nadejajo, da bo našlo svoje bralce in bralke tudi v krogu radikalnega političnega gibanja, ki mu je dejansko namenjeno. Želeli bi, da bi bilo razumljeno kot povabilo k razmisleku in hkrati kot predlog za nadaljnje artikuliranje naših vsakdanjih praks. Nihče ne bo namesto nas pisal zgodovine, nihče ne bo zapisal konceptov in razumevanj, ki motivirajo naše delovanje. Ta knjižica je skromen prispevek k temu, da to naredimo sami in hkrati poziv k nadaljevanju podobnih poskusov v zvezi z ostalimi področji delovanja anarhističnega gibanja.